

Yunanistan'da Yaşayan Engelli veya Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Babaların Yaşam Kalitesinin İncelenmesi

Examining the Quality of Life of Fathers with Children with Disabilities or Special Educational Needs Living in Greece

Aila ISMAIL¹
Aylin GÜRBÜZ²

doi:10.38089/iperj.2024.171

Geliş Tarihi: 15.05.2024

Kabul Tarihi: 23.06.2024

Yayınlanma Tarihi: 31.07.2024

Özet: Bu çalışmanın amacı Yunanistan'da yaşayan engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesini ortaya koymak ve babaların yaşam kalitelerinde farklı değişkenler arasında farklılık olup olmadığını tespit etmektir. Bu bağlamda araştırma nicel araştırma yöntemlerinden birisi olan genel tarama modeli ile oluşturulmuştur. Araştırmaya Yunanistan'da yaşayan engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip 108 baba katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Dünya Sağlık Örgütü tarafından bireylerin yaşam kalitesini tespit etmek için geliştirilmiş WHOQOL-Bref ölçeği kullanılmıştır. WHOQOL-Bref ölçeği bu uygulama için .914 güvenilirliğe sahiptir. Veriler Google Form üzerinden toplanmıştır. Toplanan veriler bir istatistik programına girilmiş ve analiz edilmeden önce normallik analizine ve homojenlik testine tabii tutulmuştur. Varyansların sağlanıp sağlanamamasına göre analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda babaların yaşam kalitesinin ortalamasının üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca babaların eğitim durumu ve gelir durumları artıkça yaşam kalitelerinin arttığı yapılan analizler sonucunda bulunmuştur. Babaların medeni durumunun ve aile tipinin ise yaşam kalitesini etkilemediği sonucu da yapılan analizler sonucunda tespit edilmiştir. Araştırmanın bulguları ışığında önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Engel, özel eğitim, baba, yaşam kalitesi

Abstract: The aim of this study is to reveal the quality of life of fathers who have children with disabilities or special education needs living in Greece and to determine whether there is a difference between different variables in the quality of life of fathers. In this context, the research was conducted using the general survey model, which is one of the quantitative research methods. 108 fathers with children with disabilities or special education needs living in Greece participated in the research. The WHOQOL-Bref scale, developed by the World Health Organization to determine the quality of life of individuals, was used as a data collection tool. The WHOQOL-Bref scale has a reliability of .914 for this application. Data was collected via Google Form. The collected data were entered into a statistical program and subjected to normality analysis and homogeneity testing before analysis. Analyses were carried out depending on whether the variances were met or not. As a result of the research, it was concluded that the quality of life of fathers was above average. In addition, as a result of the analysis, it was found that as the educational level and income of the fathers increased, their quality of life increased. It was determined that the marital status and family type of the fathers did not affect the quality of life. Suggestions were made in the light of the findings of the research.

Key Words: Disabled, special education, father, life quality

¹ Trakya Üniversitesi, xamooogelo@yahoo.gr, <https://orcid.org/0000-0001-8037-515X>

² Prof. Dr., Eğitim Fakültesi, Trakya Üniversitesi, Türkiye, aylingrbz@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7258-199X>

Giriş

Toplumsal bir kurum olarak aile, yaşamın temelini oluşturmakta ve bu kurumlar arasında ilk sırada yer almaktadır (Genç ve Çat, 2013). Bir bütün olarak kültürün diğer kuşaklara aktarılmasında ve korunmasında ailenin çok önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Aile toplumun ve toplumdaki kişilerin yanı sıra çocuklar içinde önemli bir rol oynamaktadır. Çocuklar bir aile düzeni içine gözlerini açarlar, büyürler ve sosyalleşmelerini bu düzen içinde sonlandırır (Karataş, 2000; Karataş, 2001). Yeni doğmuş olan çocuk, dahil olarak hayatını sürdüreceği kültür ve topluma ait bilgileri aile içerisinde edinmekte, diğer kişiler ve sosyal çevre ile ilişki kurabilmenin temellerini burada atmaktadır (Gökçe, 1996). Ailenin yerine getirdiği işlevlerin öneminden dolayı sosyal yapının merkezi ögeleri arasında ele alınan (Castells, 2006) farklı zorluklarla başa çıkması gerekmektedir. Aile fertleri arasında normal gelişim göstermeyen çocuğun katılımı da bu zorluklara örnek olarak düşünülebilir.

Anne-babaların yaşam kalitesini etkileyebilen önemli bir değişken, çocuk sahibi olup olmamalarıdır; ancak, anne-babaların çocuk sahibi olmaları genellikle hayatın bir hediyesi olarak görülmemelidir (Aysan ve Özben, 2007). Normal gelişim gösteren bir çocuk beklenirken, aileye engelli veya özel eğitim gereksinimi olan bir çocuğun katılımı anne-babaların duygularını, düşüncelerini, yaşamlarını ve tutumlarını negatif yönde etkileyen bir durumdur. Anne-babaların vazifelerini ve sosyal aktivitelerinin gözden geçirilmesini, ekonomik kaynaklarının yeniden düzenlenmesi, aileye katılan bu bireyin gereksinimlerini karşılamak adına tüm davranışların yenilenmesini icap ettirir (Soresi ve diğerleri, 2007; Akandere ve diğerleri, 2009; Taştan, 2021). Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan bir bireyin aileye katılması ebeveynlerin hayatına büyük oranda tesir eden bir unsurdur. Bu unsur aile fertlerinin hayatını zorlaştırmaktadır (Buz, 2003). Anne-babaların engelli veya özel eğitim gereksinimi olan bir çocuğu kabullenmesi ve buna uyum sağlaması ve hayatını bu gerçeğe göre tekrar yenilemesi kolaylıkla yapabileceği bir şey değildir (Küçükler, 1993). Bu vaziyet anne-babaların yaşam kalitelerine önemli seviyede etki edebilmekte ve umutsuzluk seviyelerini artırabilmektedir.

Özel gereksinimli bir bebeğin doğumu ve ardından gelen süreçle ilgili araştırmalar, günümüzde pek çok bilimsel çalışmanın odağı haline gelmiştir. Özel gereksinimli çocuğa sahip anne-babalarda depresyon, umutsuzluk, kaygı, düşük benlik saygısı, duygusal sıkıntı ve gerginlik gibi sağlık problemleri, özel gereksinimi olmayan çocuğu olan anne-babalara göre daha sık görülmektedir. Çoğu kez boşanma ile sonuçlanan aile içi iletişim bozuklukları ve sosyal desteğin olmaması sebebiyle anne-babaların yaşadıkları yalnızlık duyguları çok yoğundur (Pelchat ve diğerleri, 1999).

Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerle yapılmış birçok araştırmada, özel gereksinimli çocuğun bakım ihtiyaçları, yavaş yavaş çoğalan maddi ihtiyaçları, eğitimi, özel gereksinime ait sosyal yargı ve tutumlar ile bireyin şu anki ve ilerleyen yıllardaki haline ait belirsizlik, birçok anne-babaların karşı karşıya kaldıkları önemli kaygı ve umutsuzluk sebepleri olduğunu göstermektedir (Ismail, 2020).

Özel gereksinimli bir birey için sıhhatli hayat alternatifi, tüm aile fertleri ile sürdürüldüğüdür. Buna rağmen bireyin özel gereksinimli oluşu anne-babaların ruhsal problemlerle karşı karşıya kalmasına sebebiyet verebilmektedir (Dereli ve Okur, 2008). Stres, bunalım ve kaygı beraber farklılaşan duygu hali, kişinin yaşam kalitesini düşürmektedir. Stres, bunalım ve kaygı gibi duygularla başa çıkma stratejisi geliştiremeyen ebeveynlerin duygu durumu, hayat boyu negatif yönde etkilenmektedir (Aysan ve Özben, 2007). Genellikle devamlılık sergileyen yetersizlikler, anne-babaların fonksiyonlarını limitlendirerek onlarda zorlanmalara sebebiyet verebilmektedir (Kaner, 2004). Özel gereksinimli çocuklara ve onların ebeveynlerine yönelik hizmetlerin en önemli amaçlarından biri, bu kişilerin hayattan alacakları doyumunu en üst seviyeye çıkartmaktır. Eğitim verenlerin ve bilim insanlarının yaptıkları araştırmaların temel amaçları, ebeveynlerin özel gereksinimli çocuklarına maksimum seviyede yardım sağlayabilmeleri adına öncelikle kişisel hayatlarından daha fazla doyum almalarına ve akabinde de özel gereksinimli evlatlarının özel hayatlarından daha fazla doyum almalarını sağlamaya çalışmaktır (Milgram ve Atzil, 1988). Aile seviyesinde yaşam kalitesi; fertlerin gereksinimlerinin giderilmesi, ailenin tüm fertlerinin birlikte yaşaması, aile fertlerinin onlar için anlam teşkil eden geleceğe dair hedefleri olması ve bunlara ulaşma olarak tanımlanmaktadır (Park ve diğerleri, 2002). Araştırmalar sonucunda anne-baba yönünden yaşam kalitesinin belirlenmesinde ortaya konulan ölçütler; öğrenim seviyesi, gelir durumu, gelirin nereye kullanıldığı, ailenin geçimini sağlayan kişinin çalışma koşulları ve durumu, sağlık, ulaşım, gıda tüketimi, konut, eğlenme ve dinlenme aktiviteleridir. Yaşam

kalitesi konusundaki araştırmaların çoğunluğu anne yaşam kalitesini ölçmüş olup, anne-baba yaşam kalitesi kavramı son yıllarda araştırmalara konu olmaya başlamıştır (Aydiner-Boylu, 2007). Sadece babaların yaşam kalitesi üzerine yapılan araştırmaların sayısı ise henüz sınırlıdır. Bununla birlikte, babaların yaşam kalitesi konusunda yapılan çalışmalara ilişkin literatür taraması yapıldığında alan yazınında Yunanistan'da yaşayan Engelli veya Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Babaların Yaşam Kalitesinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple, alana babaların yaşam kalitesi açısından katkı sağlayacağı düşünülerek böyle bir çalışmanın yapılması uygun görülmüştür.

Bu araştırmanın amacı, Yunanistan'da yaşayan engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi düzeylerini incelemektir. Bu amaç ışığında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi düzeyleri nasıldır?
2. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puan ortalamaları yaşa, yaşanan yere, medeni durumuna ve eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
3. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puan ortalamaları aile tipine, iş durumuna ve aylık ortalama gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada, Yunanistan'da yaşayan engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi düzeylerini incelemek amacıyla genel tarama modeli kullanılmıştır.

Karasar'a (2017) göre, genel tarama modeli, geniş bir kapsama sahip olan ve bir durumun varlığını doğrudan tespit etmeyi amaçlayan bir araştırma modelidir. Bu model, çok sayıda unsuru içeren bir evrende genel bir değerlendirme yapmak için kullanılır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2022-2023 güz döneminde Yunanistan genelinde bulunan Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel gereksinimli çocukların eğitimlerini sürdürdüğü resmi veya özel anaokulları, ilköğretim okulları, ortaokul, lise, özel eğitim okulları ve özel eğitim rehabilitasyon kurumlarında eğitimini sürdüren engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocukların babalarıdır. Araştırmanın örneklemini ise Yunanistan genelinde rastgele seçilen 108 babadır.

Araştırmaya katılan babaların yaş, yaşadığı yer, medeni durum, eğitim durumu, aile tipi, iş durumu ve gelir durumlarına ait bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Babaların yaşına ilişkin frekans ve yüzde değerleri

Değişkenler	Gruplar	f	%
Yaş	35 yaş ve altı	12	11.1
	36-40 yaş arası	34	31.5
	41-45 yaş arası	27	25.0
	46-50 yaş arası	25	23.1
	51 yaş ve üzeri	10	9.3
Yaşanılan yer	İl Merkezi	32	29.6
	İlçe Merkezi	7	6.5
	Kasaba-Belde	19	17.6
	Köy-Mezra	25	23.1
	Ada	25	23.1

Tablo 1. Babaların yaşına ilişkin frekans ve yüzde değerleri (Devamı)

Değişkenler	Gruplar	f	%
Medeni durum	Evli	77	71.3
	Boşanmış	18	16.7
	Birlikte Yaşayan	4	3.7
	Dul	9	8.3
Eğitim durumu	İlkokul	2	1.9
	Ortaokul	11	10.2
	Lise	36	33.3
	Üniversite	33	30.6
	Yüksek Lisans	16	14.8
	Doktora	10	9.3
Aile tipi	Çekirdek Aile	48	44.4
	Geniş Aile	33	30.6
	Bölünmüş Aile	27	25.0
İş durumu	Tam Zamanlı (Özel)	49	45.4
	Tam Zamanlı (Devlet)	33	30.6
	Yarı Zamanlı (Özel)	8	7.4
	Yarı Zamanlı (Devlet)	4	3.7
	Emekli	4	3.7
	İşsiz	2	1.9
	Diğer	8	7.4
Gelir durumu	0-500 Euro	4	3.7
	501-1000 Euro	10	9.3
	1001-1500 Euro	20	18.5
	1501-2000 Euro	16	14.8
	2001-3000 Euro	26	24.1
	3001-4000 Euro	11	10.2
	4001-5000 Euro	3	2.8
	5001-10000 Euro	6	5.6
	10001 ve üzeri	12	11.1

Tablo 1 araştırmaya katılan 108 babanın yaşlarına bakıldığında; 35 yaş altı 12 (%11.1), 36-40 yaş arası 34 (%31.5), 41-45 yaş arası 27 (%25.0), 46-50 yaş arası 25 (%23.1) ve 51 yaş üzeri 10 (%9.3) baba tespit edilmiştir. Babaların yaşadıkları yerler incelendiğinde; il merkezinde 32 (%29.6), ilçe merkezinde 7 (%6.5), kasaba veya beldede 19 (%17.6), köy veya mezrada 25 (%23.1) ve adada 25 (%23.1) yaşadığı görülmüştür. Babaların medeni durum bilgileri; evli 77 (%71.3), boşanmış 18 (%16.7), birlikte yaşayan 4 (%3.7) ve dul 9 (%8.3) olarak tespit edilmiştir. Babaların; 2'si (%1.9) ilkokul, 11'i (%10.2) ortaokul, 36'sı (%33.3) lise, 33'ü (%30.6) üniversite, 16'sı (%14.8) yüksek lisans, 10'u (%9.3) doktora mezunudur. Babaların 48'inin (%44.4) çekirdek aileden, 33'ünün (%30.6) geniş aileden ve 27'sinin (%25.0) bölünmüş aileden oluştuğu tespit edilmiştir. Babaların iş durumlarında; özelde tam zamanlı 49 (%45.4), devlette tam zamanlı 33 (%30.6), özelde yarı zamanlı 8 (%7.4), devlette yarı zamanlı 4 (%3.7), emekli 4 (%3.7), işsiz 2 (%1.9), diğer 8 (%7.4) olduğu görülmüştür. Babaların; 0-500 Euro arası 4 (%3.7), 501-1000 Euro arası 10 (%9.3), 1001-1500 Euro arası 20 (%18.5), 1501-2000 Euro arası 16 (%14.8), 2001-3000 Euro arası 26 (%24.1), 3001-4000 Euro arası 11 (%10.2), 4001-5000 Euro arası 3 (%2.8), 5001-10000 Euro arası 6 (%5.6) ve 10001 Euro üzeri 12 (%11.1) şeklinde tespit edilmiştir.

Veriler ve Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Bireysel Bilgi Formu” ve “Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu” (WHOQOL-Bref) internet tabanlı form halinde uygulanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan “Bireysel Bilgi Formu” toplam 7 sorudan oluşmaktadır. Hazırlanan form araştırmaya dâhil edilen engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların sosyoekonomik ve demografik bilgilerini belirleme amaçlıdır.

Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu (WHOQOL-Bref)

WHOQOL ölçeği sağlıkla alakalı yaşam kalitesini yeryüzündeki farklı kültürler arasında karşılaştırma yapmayı sağlamak amacı ile geliştirilmiştir. WHOQOL-Bref, Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeğinin orijinal formununun 26 maddelik bir sürümüdür (Skevington ve diğerleri, 2004). Başlangıçta çeşitli ülkelerden 15 merkezin katkılarıyla yaşam kalitesinin subjektif olarak değerlendirilmesi için Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından geliştirilmiş bir değerlendirme aracıdır (The WHOQOL Group, 1998). WHOQOL-100 ölçeğinden “algılanan sağlık durumu” ve “algılanan yaşam kalitesi”, diğer 24 bölümden de birer soru dâhil edilerek oluşturulan bir ölçektir. WHOQOL-Bref, “Bedensel İyilik”, “Ruhsal İyilik”, “Sosyal İlişkiler” ve “Çevre” olmak üzere 4 boyuttan oluşmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu Yunanca da dâhil 20’yi aşkın dilde, 23 farklı ülkede yetişkinler üzerinde yürütülen çapraz-kesitsel veriler kullanılarak psikometrik özellikleri analiz edilmiştir (Skevington ve diğerleri, 2004; Arslantaş ve diğerleri, 2006). Yunanca versiyon, İngilizce orijinalindeki 26 soruyu ve Yunanca kültürel verilere (odak grubu çalışmaları ile) uyarlama sürecinde eklenen 4 yeni soruyu içermektedir. Bu yeni sorulardan 2’si beslenme ve iş memnuniyetine ilişkin olup, istatistiksel kriterlere göre fiziksel sağlık alanına dahil edilmiştir. Diğer iki soru ise sosyal yaşam ve aile yaşamına ilişkin olup, sosyal ilişkiler alanına dahil edilmiştir (Ginieri–Coccossis ve diğ., 2012). Yunanca olan formun geçerlik ve güvenilirliği Ginieri–Coccossis ve diğ. (2001) tarafından gerçekleştirilmiştir

Son olarak soruların son iki haftayı göz önünde bulundurarak katılımcılardan cevaplanması istenir. Ölçeğin başında bulunan iki genel soru dışında tüm sorular kullanılarak tüm boyutlar değerlendirilir. Yanıtlar kişinin yaşadıklarının şiddetini, sıklığını ve bunun yanı sıra yaşanmışlıklarını tekrar gözden geçirmesini içermektedir (World Health Organization, 1997; Ginieri–Coccossis ve diğerleri, 2001; Ginieri–Coccossis ve diğerleri, 2012; Kocaman-Yıldırım ve diğerleri, 2009).

Verilerin Analizi

Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babalardan elde edilen veriler istatistik programına girilmiştir. Demografik değişkenler, kişisel bilgi formundan elde edilerek gruplandırılmış ve bu gruplar içinde yer alan demografik özelliklere ilişkin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca, ölçekler kullanılarak elde edilen betimsel istatistikler de incelenmiştir. Bu istatistikler arasında mod, aritmetik ortalama, standart sapma, medyan, ranj, maksimum ve minimum değerler yer almaktadır.

Analiz süreci başlamadan önce, araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlikleri hesaplanmıştır. Literatüre göre, elde edilen değer 0.70’den büyük olduğunda, ölçümün oldukça güvenilir olduğu kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2020). WHOQOL-Bref ölçeğinin iç tutarlık güvenilirlik katsayısı için Cronbach Alpha değeri 0.914 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, WHOQOL-Bref ölçeğinin ölçümlerinin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi düzeyleri nasıldır?” sorusuna yanıt bulabilmek için WHOQOL-Bref ölçeğine ait aritmetik ortalama, standart sapma, maksimum ve minimum değerleri Tablo2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Boyutlar	N	\bar{X}	Ss	Min. değ.	Mak. değ.
Genel Sağlık	108	3.431	.975	1.00	5.00
Bedensel Boyut	108	2.995	.586	1.57	5.00
Ruhsal Boyut	108	3.343	.611	2.00	4.67
Sosyal Boyut	108	3.148	.958	1.33	5.00
Çevresel Boyut	108	3.162	.765	1.13	5.00
WHOQOL-Bref	108	3.167	.622	1.81	4.73

Tablo 2 incelendiğinde babaların yaşam kalitesi düzeyleri verilmiştir. WHOQOL-Bref ölçeğinin genel toplam puan ortalamaları incelendiğinde babaların puan ortalaması 4.73 olarak bulunmuş ve babaların puan ortalamasına bakıldığında ortalamanın üzerinde olduğu söylenebilir. Ölçeğin alt boyutları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Genel Sağlık alt boyutu incelendiğinde babaların puan ortalaması 3.431 olarak bulunmuştur. Bu alt boyutta en yüksek alınan puan 5.00 en düşük puan 1.00'dır. Bu sebeple babaların yaşam kalitesinin ortalamanın üzerinde olduğu görülmüştür. Bedensel Boyut alt boyutu incelendiğinde babaların en yüksek puan ortalaması 5.00, en düşük puan ortalaması 1.57 olarak hesaplanmıştır. Babaların puan ortalaması 2.995 olarak bulunmuş bu alt boyutta da yaşam kalitesinin ortalamanın üzerinde olduğu görülmüştür. Ruhsal boyut incelendiğinde ise babaların en düşük puan ortalaması 2.00, en yüksek puan ortalaması 4.67 olarak tespit edilmiştir. Buna ek olarak ruhsal boyutta babaların puan ortalaması 3.343 olarak hesaplanmış ve ortalamanın üzerinde olduğu belirlenmiştir. Sosyal boyutta babaların en düşük puan ortalaması 1.33, en yüksek puan ortalaması 5.00 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca babaların puan ortalaması 3.148 olarak bulunmuştur ve ortalamanın üzerinde olduğunu söylemek mümkündür. Çevresel boyutta babaların en düşük puan ortalaması 1.13, en yüksek puan ortalaması 5.00 bulunmuştur. Çevresel boyutta babaların puan ortalaması 3.162 olarak tespit edilmiştir. Bu durumda babaların çevresel boyutta da diğer boyutlardaki gibi yaşam kalitesinin ortalamanın üzerinde olduğu söylenebilir.

186

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puan ortalamaları yaşa, yaşanılan yere, medeni durumuna ve eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt aramak için yapılan analiz sonuçları tablolar halinde sunulmuştur.

Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi düzeylerinin babaların yaş değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla analizlere başlamadan önce normallik değerlerine bakılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi düzeylerine ilişkin yaş değişkenine göre normallik analizi sonuçları

Ölçek	Yaş	Çarpıklık değerleri		Basıklık değerleri	
		İstatistik	Standart Hata	İstatistik	Standart Hata
WHOQOL-Bref	35 ve altı	.310	.637	-1.488	1.232
	36-40	.031	.403	-.109	.788
	41-45	-.004	.448	-.102	.872
	46-50	.350	.464	.097	.902
	50 ve üzeri	.539	.687	-.982	1.334

Tablo 3 incelendiğinde babaların yaş değişkenine göre yaşam kalitesi puanlarının normallik analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu Tabachnick ve Fidell (2013) çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.500 ile +1.500 arasında olduğu görülmüştür.

Babaların yaş değişkenine göre babaların yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Babaların yaşına göre yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları

	Levene Statistic	Sd1	Sd2	p
WHOQOL-Bref	1.285	4	103	.281

Varyansların homojenliği varsayımı için Levene's Testi yapılmıştır. Tablo 4 incelendiğinde, Levene's Testi sonucunda babaların yaşlarına göre yaşam kalitesi ($p>.05$) bulunmuştur. Babaların yaş değişkeninde yaşam kalitesinde homojenlik sağlanmıştır. Babaların yaş değişkeninde yaşam kalitesinde normallik ve homojenlik sağlandığı için Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) uygulanmıştır.

Engelli veya Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip babaların yaşam kalitesi düzeylerine ait puanlarının babanın yaşı değişkenine göre farklılaşma durumunu incelemek için yapılan tek yönlü varyans analizinden (One Way ANOVA) elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puanlarının yaş değişkenine göre yapılan tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) sonuçları

	Yaş	N	\bar{X}	Ss	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ort.	F	p	Fark
Genel sağlık	35 altı	12	3.583	1.125	Gruplar arası	8.335	4	2.084	2.298	.064	
	36-40	34	3.309	1.015	Gruplar içi	93.394	103	.907			
	41-45	27	3.759	.726	Toplam	101.729	107				-
	46-50	25	3.340	.894							
	51 üzeri	10	2.750	1.184							
Bedensel hovut	35 altı	12	2.952	.522	Gruplar arası	2.431	4	.608	1.824	.130	
	36-40	34	2.933	.551	Gruplar içi	34.330	103	.333			
	41-45	27	3.116	.487	Toplam	36.761	107				-
	46-50	25	2.977	.733							
	51 üzeri	10	2.543	.503							
Ruhsal hovut	35 altı	12	3.125	.766	Gruplar arası	4.793	4	1.198	3.507	0.10	
	36-40	34	3.284	.619	Gruplar içi	35.198	103	.342			3>1
	41-45	27	3.642	.383	Toplam	39.991	107				3>2
	46-50	25	3.367	.651							3>5
	51 üzeri	10	2.933	.486							
Sosyal hovut	35 altı	12	3.000	1.119	Gruplar arası	4.762	4	1.190	1.311	.271	
	36-40	34	3.010	.993	Gruplar içi	93.535	103	.908			
	41-45	27	3.494	.839	Toplam	98.296	107				-
	46-50	25	3.133	.913							
	51 üzeri	10	2.900	.994							
Cevresel hovut	35 altı	12	3.208	.685	Gruplar arası	5.963	4	1.491	2.707	.034	
	36-40	34	2.930	.769	Gruplar içi	56.732	103	.551			3>2
	41-45	27	3.514	.621	Toplam	62.696	107				3>5
	46-50	25	3.185	.754							
	51 üzeri	10	2.888	.965							
WHOQOL-Bref	35 altı	12	3.125	.675	Gruplar arası	4.071	4	1.018	2.811	.029	
	36-40	34	3.051	.616	Gruplar içi	37.291	103	.362			3>2
	41-45	27	3.453	.456	Toplam	41.361	107				3>5
	46-50	25	3.185	.666							
	51 üzeri	10	2.796	.643							

1: 35 yaş ve altı, 2: 36-40 yaş arası, 3: 41-45 yaş arası, 4: 46-50 yaş arası, 5: 51 yaş ve üzeri

Tablo 5'e bakıldığında babaların yaşam kalitesi ölçeğinin genel puan ortalamasında anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(4-107)} = 2.811$; $p < .05$]. Yapılan analiz sonucunda WHOQOL Ölçeğinde; 41-45 yaş arasında ($\bar{X} = 3.453$) ve 36-40 yaş arasında ($\bar{X} = 3.051$) 41-45 yaş arasındaki babaların lehine, 41-45 yaş arasında ($\bar{X} = 3.453$) ve 51 yaş üzerinde ($\bar{X} = 2.796$) 41-45 yaş arasındaki babaların lehine anlamlı düzeyde bir farklılık tespit edilmiştir. WHOQOL-Bref ölçeğinin alt boyutları tek tek incelenmiştir. Genel Sağlık [$F_{(4-107)} = 2.298$; $p > .05$], Bedensel Boyut [$F_{(4-107)} = 1.824$; $p > .05$] ve Sosyal Boyut [$F_{(4-107)} = 1.311$; $p > .05$] alt boyutlarında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Ruhsal Boyutta; 41-45 yaş arasında ($\bar{X} = 3.642$) ve 35 yaş altında ($\bar{X} = 3.125$) 41-45 yaş arasındaki babaların lehine, 41-45 yaş arasında ($\bar{X} = 3.642$) ve 36-40 yaş arasında ($\bar{X} = 3.284$) 41-45 yaş arasındaki babaların lehine ve son olarak 41-45 yaş arasında ($\bar{X} = 3.642$) ve 51 yaş üzerinde ($\bar{X} = 2.933$) 41-45 yaş arasındaki babaların lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir [$F_{(4-107)} = 3.507$; $p < .05$]. Çevresel Boyutta; 41-45 yaş arasında ($\bar{X} = 3.514$) ve 36-40 yaş arasında ($\bar{X} = 2.930$) 41-45 yaş arasındaki babaların lehine ve 41-45 yaş arasında ($\bar{X} = 3.514$) ve 36-40 yaş arasında 51 yaş üzerinde ($\bar{X} = 2.888$) 41-45 yaş arasındaki babaların lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır [$F_{(4-107)} = 2.707$; $p < .05$].

Engelli veya Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip babaların yaşam kalitesi puanlarının babaların medeni durumuna göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla analizlere başlamadan önce normallik değerlerine bakılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Özel gereksinimli çocuğu olan babaların yaşam kalitesi puanlarına ilişkin yerleşim yeri değişkenine göre normallik analizi sonuçları

Ölçek	Yerleşim Yeri	Çarpıklık değerleri		Basıklık değerleri	
		İstatistik	Standart Hata	İstatistik	Standart Hata
WHOQOL-Bref	İl Merkezi	-.416	.414	-.672	.809
	İlçe Merkezi	.082	.794	-1.193	1.587
	Kasaba-Belde	.048	.524	-.146	1.014
	Köy-Mezra	.200	.464	-.904	.902
	Ada	-.290	.464	1.791	.902

188

Tablo 6 incelendiğinde babaların yerleşim yeri değişkenine göre yaşam kalitesi puanlarının normallik analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu Tabachnick ve Fidell (2013) çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.500 ile +1.500 arasında olmadığı belirlenmiştir.

Babaların yerleşim yeri değişkenine göre babaların yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Babaların yerleşim yeri göre yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları

	Levene statistic	Sd1	Sd2	p
WHOQOL-Bref	1.356	4	103	.254

Varyansların homojenliği varsayımı için Levene's Testi yapılmıştır. Tablo 7 incelendiğinde, Levene's Testi sonucunda babaların yerleşim yerlerine göre yaşam kalitesi puanlarında varyansların homojen dağılım gösterdiği ($p > .05$) tespit edilmiştir.

Babaların yerleşim yeri değişkenine göre normallik varsayımı sağlanmıyor fakat homojenlik sağlanıyor. Bu duruma göre analizlerin non-parametrik analizlerden olan Kruskal-Wallis olmasına karar verilmiştir. Özel gereksinimli çocuğu olan babaların yaşam kalitesi puanlarının yerleşim yeri değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis testi analizi sonuçlarına Tablo 8'de belirtilmiştir.

Tablo 8. Özel gereksinimli çocuğu olan babaların yaşam kalitesi puanlarının yerleşim yeri değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis Testinin sonuçları

	Gruplar	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	p	Fark
Genel sağlık	İl Merkezi	32	62.16	4	4.376	.357	-
	İlçe Merkezi	7	53.07				
	Kasaba-Belde	19	56.66				
	Köy-Mezra	25	45.30				
	Ada	38	52.66				
Bedensel boyut	İl Merkezi	32	62.02	4	12.070	.017	1>4, 5>3
	İlçe Merkezi	7	56.43				
	Kasaba-Belde	19	43.74				
	Köy-Mezra	25	41.12				
	Ada	38	65.90				
Ruhsal boyut	İl Merkezi	32	61.05	4	15.963	.003	1>4, 5>3 5>4
	İlçe Merkezi	7	55.93				
	Kasaba-Belde	19	45.87				
	Köy-Mezra	25	36.84				
	Ada	38	66.10				
Sosyal boyut	İl Merkezi	32	63.22	4	9.349	.053	-
	İlçe Merkezi	7	41.21				
	Kasaba-Belde	19	45.89				
	Köy-Mezra	25	45.12				
	Ada	38	62.98				
Çevresel boyut	İl Merkezi	32	63.47	4	14.109	.007	1>4, 2>4 5>4
	İlçe Merkezi	7	63.43				
	Kasaba-Belde	19	51.68				
	Köy-Mezra	25	35.34				
	Ada	38	61.82				
WHOQOL-Bref	İl Merkezi	32	64.27	4	14.541	.006	1>4, 5>3 5>4
	İlçe Merkezi	7	55.21				
	Kasaba-Belde	19	48.03				
	Köy-Mezra	25	36.72				
	Ada	38	64.50				

1: İl Merkezi, 2: İlçe Merkezi, 3: Kasaba-Belde, 4: Köy-Mezra, 5: Ada

Tablo 8'e bakıldığında engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yerleşim durumu değişkenini içeren beş grubun yaşam kalitesi düzeylerinde fark olup olmadığını görmek için yapılan Kruskal-Wallis testi yapılmıştır. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yerleşim yeri değişkenine göre yaşam kalitesinde ise yapılan analiz sonucunda anlamlı farklılık olduğu görülmüştür [$\chi^2_{(4)} = 14.541$, $p < .05$]. Bu farklılığın kaynağını bulmak için Mann-Whitney U testi ile çoklu analiz yapılmıştır. İl merkezinde yaşayan babalar ile köy-mezrada yaşayan babalar arasında il merkezinde yaşayan babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($U = 213.000$; $Z = -3.009$; $p < .05$). Kasaba veya beldede yaşayan babalar ile adada yaşayan babaların arasında adada yaşayan babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür ($U = 150.500$; $Z = -2.063$; $p < .05$). Köy veya mezrada yaşayan babalar ile adada yaşayan babalar arasında adada yaşayan babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir ($U = 148.000$; $Z = -3.194$; $p < .05$).

WHOQOL-Bref ölçeğinin alt boyutları da incelenmiştir. Genel Sağlık Boyutunda [$\chi^2_{(4)} = 4.376$, $p > .05$] ve Sosyal Boyutunda [$\chi^2_{(4)} = 9.349$, $p > .05$] anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat Bedensel Boyut [$\chi^2_{(4)} = 12.070$, $p < .05$], Ruhsal Boyut [$\chi^2_{(4)} = 15.963$, $p > .05$] ve Çevresel Boyutta [$\chi^2_{(4)} = 14.109$, $p > .05$] anlamlı farklılık olduğu yapılan analizler sonucunda ortaya

çıkıştır. Anlamlı farklılığın çıktığı Bedensel, Ruhsal ve Çevresel boyutlarda, anlamlı farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla Mann-Whitney U testi çoklu karşılaştırmaları yapılmıştır.

Ölçeğin Bedensel Boyutunda; il merkezinde yaşayan babalar ile köy veya mezrada yaşayan babalar arasında il merkezinde yaşayan babalar lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($U = 252.000$; $Z = -2.389$; $p < .05$). Kasaba veya beldede yaşayan babalar ile adada yaşayan babalar arasında adada yaşayan babalar lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($U = 136.000$; $Z = -2.417$; $p < .05$). Köy veya mezrada yaşayan babalar ile adada yaşayan babalar arasında adada yaşayan babalar lehine anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($U = 153.000$; $Z = -3.104$; $p < .05$).

Ölçeğin Ruhsal Boyutunda il merkezinde yaşayan babalar ile köy veya mezrada yaşayan babalar arasında il merkezinde yaşayan babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($U = 215.000$; $Z = -2.985$; $p < .05$). Kasaba veya beldede yaşayan babalar ile adada yaşayan babalar arasında adada yaşayan babalar lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($U = 135.000$; $Z = -2.080$; $p < .05$). Son olarak köy veya mezrada yaşayan babalar ile adada yaşayan babalar arasında adada yaşayan babalar lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($U = 142.000$; $Z = -3.333$; $p < .05$).

Ölçeğin Çevresel Boyutunda il merkezinde yaşayan babalar ile köy veya mezrada yaşayan babalar arasında il merkezinde yaşayan babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür ($U = 193.000$; $Z = -3.335$; $p < .05$). İlçe merkezinde yaşayan babalar ile köy veya mezrada yaşayan babalar arasında ilçe merkezinde yaşayan babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir ($U = 43.500$; $Z = -2.011$; $p < .05$). Köy veya mezrada yaşayan babalar ile adada yaşayan babalar arasında adada yaşayan babalar lehine anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($U = 160.500$; $Z = -2.957$; $p < .05$).

Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi babaların medeni durumuna göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla analizlere başlamadan önce normallik değerlerine bakılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puanlarına ilişkin medeni durum değişkenine göre normallik analizi sonuçları

Ölçek	Medeni Durum	Çarpıklık değerleri		Basıklık değerleri	
		İstatistik	Standart Hata	İstatistik	Standart Hata
WHOQOL-Bref	Evli	.083	.274	-.224	.541
	Boşanmış	-.049	.536	-1.441	1.038
	Birlikte yaşayan	.767	1.014	-1.653	2.619
	Dul	-.178	.717	-1.614	1.400

Tablo 9 incelendiğinde babaların medeni durum değişkenine göre yaşam kalitesi ölçeğinden aldıkları puanların normallik analizi yapılmıştır. Normallik analizi sonucuna göre babaların medeni durumlarında WHOQOL-Bref ölçeğinde normal dağılım göstermediği görülmüştür.

Babaların medeni durum değişkenine göre babaların yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Babaların medeni durum göre yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları

	Levene statistic	Sd1	Sd2	p
WHOQOL-Bref	7.305	3	104	.000

Varyansların homojenliği varsayımı için Levene's Testi yapılmıştır. Tablo 10 incelendiğinde, Levene's Testi sonucunda babaların medeni durumlarının yaşam kalitesi düzeylerinin homojen olmadığı ($p < .05$) sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıdaki varyanslar varsayımı incelendiğinde babaların yaşam kalitesi puanlarında normallik ve homojenlik sağlanmadığı için non-parametrik analizlerden olan Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Özel gereksinimli çocuğu olan babaların WHOQOL-Bref ölçeğinde yaşam kalitesi puanlarının medeni durum değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis testi analizi sonuçlarına Tablo 11'de belirtilmiştir.

Tablo 11. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puanlarının medeni durum değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis Testinin sonuçları

	Gruplar	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	p	Fark
Genel sağlık	Evli	77	55.03	3	2.778	.427	-
	Boşanmış	18	57.67				
	Birlikte Yaşama	4	29.75				
	Dul	9	54.61				
Bedensel boyut	Evli	77	56.42	3	2.953	.399	-
	Boşanmış	18	43.22				
	Birlikte Yaşama	4	55.25				
	Dul	9	60.28				
Ruhsal boyut	Evli	77	56.40	3	3.675	.299	-
	Boşanmış	18	43.06				
	Birlikte Yaşama	4	48.38				
	Dul	9	63.83				
Sosyal boyut	Evli	77	58.52	3	6.344	.096	-
	Boşanmış	18	38.11				
	Birlikte Yaşama	4	50.13				
	Dul	9	54.83				
Çevresel boyut	Evli	77	54.26	3	.453	.929	-
	Boşanmış	18	52.22				
	Birlikte Yaşama	4	62.63				
	Dul	9	57.50				
WHOQOL-Bref	Evli	77	56.04	3	1.668	.644	-
	Boşanmış	18	46.58				
	Birlikte Yaşama	4	49.38				
	Dul	9	59.44				

1: Evli, 2: Boşanmış, 3: Birlikte Yaşama, 4: Dul

Tablo 11 incelendiğinde engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların medeni durum değişkenini içeren dört grubun yaşam kalitesi düzeylerinde fark olup olmadığını görmek için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Özel gereksinimli çocuğu olan babaların yerleşim yeri değişkenine göre yaşam kalitesi puanlarında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı belirlenmiştir [$\chi^2_{(3)} = 1.668$, $p > .05$]. WHOQOL-Bref ölçeğinin alt boyutlarında da anlamlı farklılık var mı kontrol edilmiştir. Genel Sağlık alt boyutunda [$\chi^2_{(3)} = 2.778$, $p > .05$], Bedensel Boyutunda [$\chi^2_{(3)} = 2.953$, $p > .05$], Ruhsal Boyutunda [$\chi^2_{(3)} = 3.675$, $p > .05$], Sosyal Boyutunda [$\chi^2_{(3)} = 6.344$, $p > .05$] ve Çevresel Boyutunda [$\chi^2_{(3)} = .453$, $p > .05$] anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi babaların eğitim durumlarına göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla analizlere başlamadan önce normallik değerleri kontrol edilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına Tablo 13'te yer verilmiştir.

Tablo 13. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puanlarına ilişkin eğitim durumu değişkenine göre normallik analizi sonuçları

Ölçek	Yerleşim yeri	Çarpıklık değerleri		Basıklık değerleri	
		İstatistik	Standart Hata	İstatistik	Standart Hata
WHOQOL-Bref	İlkokul	-	-	-	-
	Ortaokul	.661	.661	.285	1.279
	Lise	.064	.393	-.098	.768
	Üniversite	-.373	.409	-.384	.798
	Yüksek Lisans	.130	.564	-1.232	1.091
	Doktora	-1.801	.687	4.359	1.334

Tablo 13 incelendiğinde babaların eğitim durumu değişkenine göre yaşam kalitesi ölçeğindeki puanlarının normallik analizi yapılmıştır. Yapılan normallik analizi sonucunda ilkokul mezunu babalarda çarpıklık ve basıklık değeri çıkmamıştır.

Babaların eğitim durumu değişkenine göre babaların yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Babaların eğitim durumu göre yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları

	Levene statistic	Sd1	Sd2	p
WHOQOL-Bref	.741	5	102	.594

Varyansların homojenliği varsayımı için Levene's Testi yapılmıştır. Tablo 14 incelendiğinde, Levene's Testi sonucunda babaların eğitim durumuna göre yaşam kaliteleri düzeylerinin ($p>.05$) homojen dağılım gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Babaların eğitim durumu değişkeninde varyanslar incelendiğinde normal dağılım göstermediği ama homojen olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda babaların eğitim durumu değişkeninde ölçekte non-parametrik analizler kullanılmasına karar verilmiştir. Non-parametrik analizlerden Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puanlarının eğitim durumu değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis testi analizi sonuçlarına Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puanlarının eğitim durumu değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis Testinin sonuçları

	Gruplar	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	p	Fark
Genel sağlık	İlkokul	2	39.50	5	8.488	.131	
	Ortaokul	11	50.32				
	Lise	36	48.03				
	Üniversite	33	57.48				
	Yüksek Lisans	16	52.84				
	Doktora	10	78.20				
Bedensel boyut	İlkokul	2	45.25	5	10.405	.065	
	Ortaokul	11	59.77				
	Lise	36	44.81				
	Üniversite	33	57.82				
	Yüksek Lisans	16	51.94				
	Doktora	10	78.60				
Ruhsal boyut	İlkokul	2	38.00	5	14.982	.010	
	Ortaokul	11	61.59				
	Lise	36	44.22				4>3, 6>3
	Üniversite	33	57.73				6>4, 6>5
	Yüksek Lisans	16	49.50				
	Doktora	10	84.35				
Sosyal boyut	İlkokul	2	55.00	5	10.537	.061	
	Ortaokul	11	61.77				
	Lise	36	49.53				
	Üniversite	33	50.35				
	Yüksek Lisans	16	51.47				
	Doktora	10	82.85				

1: İlkokul, 2: Ortaokul, 3: Lise, 4: Üniversite, 5: Yüksek Lisans, 6: Doktora

Tablo 15. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puanlarının eğitim durumu değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis Testinin sonuçları (Tablonun devamı)

	Gruplar	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	p	Fark
Çevresel boyut	İlkokul	2	41.75	5	20.199	.001	
	Ortaokul	11	61.91				2>3,
	Lise	36	40.04				4>3
	Üniversite	33	59.00				6>2,
	Yüksek Lisans	16	53.88				6>3
	Doktora	10	87.10				6>4,
WHOQOL-Bref	İlkokul	2	41.75	5	16.928	.005	
	Ortaokul	11	59.55				4>3,
	Lise	36	43.14				6>2,
	Üniversite	33	57.21				6>3,
	Yüksek Lisans	16	51.88				6>4
	Doktora	10	87.65				6>5

1: İlkokul, 2: Ortaokul, 3: Lise, 4: Üniversite, 5: Yüksek Lisans, 6: Doktora

Tablo 15'e göre engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların eğitim durumu değişkenine göre yaşam kalitesi puanlarında anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir [$\chi^2_{(5)} = 16.928$, $p < .05$]. Gruplar arasında çıkan farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla Mann-Whitney u testi çoklu karşılaştırma analizi uygulanmıştır. Ortaokul mezunu babalar ile doktora mezunları arasında doktora mezunları lehine ($U = 23.000$; $Z = -2.256$; $p < .05$). Lise mezunu babalar ile üniversite mezunu babalar arasında üniversite mezunları lehine ($U = 420.000$; $Z = -2.091$; $p < .05$), lise mezunu babalar ile doktora mezunu babalar arasında doktora mezunu babalar lehine ($U = 49.000$; $Z = -3.490$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üniversite mezunu babalar ile doktora mezunu babalar arasında doktora mezunu babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür ($U = 53.500$; $Z = -3.208$; $p < .05$). Yüksek lisans mezunu babalar ile doktora mezunu babalar arasında doktora mezunu babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir ($U = 30.500$; $Z = -2.610$; $p < .05$).

WHOQOL-Bref ölçeğinin alt boyutlarında da anlamlı farklılık olup olmadığını kontrol etmek amacıyla Kruskal-Wallis testi analizi yapılmıştır. Genel Sağlık Alt Boyutunda [$\chi^2_{(5)} = 8.488$, $p > .05$], Bedensel Boyutunda [$\chi^2_{(5)} = 10.405$, $p > .05$], Sosyal Boyutunda [$\chi^2_{(5)} = 10.537$, $p > .05$] anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmüştür. Ruhsal Boyutunda [$\chi^2_{(5)} = 14.982$, $p < .05$] ve Çevresel Boyutunda [$\chi^2_{(5)} = 20.199$, $p < .05$] ise anlamlı farklılık olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Anlamlı farklılık tespit edilen Ruhsal ve Çevresel boyutlarında farkın kaynağını bulmak için Mann-Whitney U testi çoklu karşılaştırması yapılmıştır.

Ölçeğin Ruhsal Boyutunda lise mezunu babalar ile üniversite mezunu babalar arasında üniversite mezunu babalar lehine ($U = 416.500$; $Z = -2.146$ $p < .05$) ve lise mezunu babalar ile doktora mezunu babalar arasında doktora mezunu babalar lehine ($U = 65.500$; $Z = -3.064$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu belirlenmiştir. Ayrıca üniversite mezunu babalar ile doktora mezunu babalar arasında da doktora mezunları lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür ($U = 68.000$; $Z = -2.814$; $p < .05$).

Ölçeğin Çevresel Boyutunda ortaokul mezunu babalar ile lise mezunu babalar arasında ortaokul mezunu babalar lehine ($U = 115.500$; $Z = -2.078$; $p < .05$) ve ortaokul mezunu babalar ile doktora mezunu babalar arasında doktora mezunu babalar lehine ($U = 26.000$; $Z = -2.047$; $p < .05$) anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Lise mezunu babalar ile üniversite mezunu babalar arasında üniversite mezunları lehine ($U = 364.000$; $Z = -2.769$; $p < .05$) ve lise mezunu babalar ile doktora mezunu babalar arasında doktora mezunları lehine ($U = 46.000$; $Z = -3.574$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür. Üniversite mezunu babalar ile doktora mezunu babalar arasında da doktora mezunu babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($U = 59.000$; $Z = -3.054$; $p < .05$).

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan "Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puan ortalamaları aile tipine, iş durumuna ve aylık ortalama gelir düzeyine

göre farklılık göstermekte midir?" sorusuna cevap bulmak için yapılan analiz sonuçları tablolar halinde sırayla sunulmuştur.

Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi babaların aile tipi değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla analizlere başlamadan önce normallik değerleri kontrol edilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16. Özel gereksinimli çocuğu olan babaların yaşam kalitesi puanlarına ilişkin aile tipi değişkenine göre normallik analizi sonuçları

Ölçek	Aile Tipi	Çarpıklık değerleri		Basıklık değerleri	
		İstatistik	Standart Hata	İstatistik	Standart Hata
WHOQOL-Bref	Çekirdek	.103	.343	-.353	.674
	Geniş	-.029	.409	-.477	.798
	Bölünmüş	.054	.448	-1.094	.872

Tablo 16'ya göre engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların aile tipi değişkenine göre yaşam kalitesi puanlarının normallik analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu Tabachnick ve Fidell (2013) çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.500 ile +1.500 arasında olduğu tespit edilmiştir.

Babaların aile tipi değişkenine göre babaların yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. Babaların aile tipi göre yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları

	Levene statistic	Sd1	Sd2	p
WHOQOL-Bref	7.111	2	105	.001

Varyansların homojenliği varsayımı için Levene's Testi yapılmıştır. Tablo 17 incelendiğinde, Levene's Testi sonucunda babaların aile tipi değişkenine göre yaşam kalitelerinin heterojen ($p < .05$) olduğu görülmüştür. Tablo 16 ve 17 incelendiğinde WHOQOL-Bref ölçeğinde babaların aile tipine göre normallik varyansı sağlandığı ama homojenlik varyansı sağlanmadığı için Welch ANOVA analizi uygulanmıştır.

Engelli veya özel eğitim gereksinimli çocuğu olan babaların yaşam kalitesi ait puanlarının aile tipi değişkenine göre farklılaşma durumunu incelemek için yapılan Welch ANOVA analizinde elde edilen bulgular Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18. Engelli veya özel eğitim gereksinimli çocuğu olan babaların yaşam kalitesi puanlarının aile tipi değişkenine göre yapılan Welch ANOVA analizi sonuçları

	Aile tipi	N	\bar{X}	Ss	Statistic	df1	df2	p	Fark
Genel sağlık	Çekirdek	48	3.385	.767	.115	2	53.606	.892	-
	Geniş	33	3.439	1.102					
	Bölünmüş	27	3.500	1.160					
Bedensel boyut	Çekirdek	48	2.976	.470	.117	2	54.070	.890	-
	Geniş	33	2.918	.570					
	Bölünmüş	27	2.963	.782					
Ruhsal boyut	Çekirdek	48	3.354	.511	.018	2	55.549	.982	-
	Geniş	33	3.328	.698					
	Bölünmüş	27	3.340	.683					
Sosyal boyut	Çekirdek	48	3.222	.918	.670	2	60.313	.515	-
	Geniş	33	3.192	1.014					
	Bölünmüş	27	2.963	.971					
Çevresel boyut	Çekirdek	48	3.164	.604	.005	2	53.926	.995	-
	Geniş	33	3.152	.692					
	Bölünmüş	27	3.171	1.078					

Tablo 18. Engelli veya özel eğitim gereksinimli çocuğu olan babaların yaşam kalitesi puanlarının aile tipi değişkenine göre yapılan Welch ANOVA analizi sonuçları (Tablonun devamı)

	Aile tipi	N	\bar{X}	Ss	Statistic	df1	df2	p	Fark
WHOQOL-Bref	Çekirdek	48	3.181	.491	.024	2	53.623	.976	
	Geniş	33	3.156	.617					-
	Bölünmüş	27	3.155	.829					

Tablo 18 incelendiğinde babaların aile yapısına göre yapılan Welch ANOVA analizi sonucunda yaşam kalitesinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($F = .024$; $p > .05$). Ayrıca yaşam kalitesi ölçeğinin alt boyutlarında da Welch ANOVA analizi uygulanmıştır. Genel Sağlık alt boyutunda ($F = .115$; $p > .05$), Bedensel Boyutta ($F = .117$; $p > .05$), Ruhsal Boyutta ($F = .018$ $p > .05$), Sosyal Boyutta ($F = .670$; $p > .05$) ve Çevresel Boyutta ($F = .005$; $p > .05$) anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir.

Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi babaların iş durumu değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla analizlere başlamadan önce normallik değerleri kontrol edilmiştir. Yapılan analiz sonuçları Tablo 19'da belirtilmiştir.

Tablo 19. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puanlarına ilişkin iş durumu değişkenine göre normallik analizi sonuçları

Ölçek	İş Durumu	Çarpıklık değerleri		Basıklık değerleri	
		İstatistik	Standart Hata	İstatistik	Standart Hata
WHOQOL-Bref	Tam Zamanlı (Özel)	-.043	.340	-.167	.668
	Tam Zamanlı (Devlet)	.053	.409	-1.141	.798
	Yarı Zamanlı (Özel)	1.818	.752	3.966	1.481
	Yarı Zamanlı (Devlet)	-1.843	1.014	3.559	2.619
	Emekli	1.814	1.014	3.462	2.619
	İşsiz	-	-	-	-
	Diğer	-.250	.752	-.515	1.481

195

Tablo 19 incelendiğinde engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların iş durumu değişkenine göre yaşam kalitesi ölçeğindeki puanlarının normallik analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda işsiz babalarda herhangi bir normallik değeri ortaya çıkmamıştır.

Babaların iş durumu değişkenine göre babaların yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20. Babaların iş durumu göre yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları

	Levene statistic	Sd1	Sd2	p
WHOQOL-Bref	1.810	6	101	.104

Varyansların homojenliği varsayımı için Levene's Testi yapılmıştır. Tablo 20 incelendiğinde, Levene's Testi sonucunda babaların iş durumu değişkenine göre yaşam kalitelerinin düzeyinin ($p > .05$) homojen olduğu görülmüştür.

Babaların iş durumu değişkeninde yaşam kalitesi düzeyinin normal dağılmadığı ve homojen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple non-parametrik analizlerden Kruskal-Wallis analizinin kullanılmasına karar verilmiştir. Özel gereksinimli çocuğu olan babaların yaşam kalitesi puanlarının iş durumu değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis testi analizi sonuçları Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21. Özel gereksinimli çocuğu olan babaların yaşam kalitesi puanlarının iş durumu değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis Testinin sonuçları

	Gruplar	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	p	Fark
Genel sağlık	Tam Zamanlı (Özel)	49	65.11	6	31.979	.000	
	Tam Zamanlı (Devlet)	33	60.79				1>3, 1>4
	Yarı Zamanlı (Özel)	8	26.00				1>5, 1>6
	Yarı Zamanlı (Devlet)	4	22.50				1>7, 2>3
	Emekli	4	12.00				2>4, 2>5
	İşsiz	2	7.25				2>6, 7>5
	Diğer	8	41.13				7>6
Bedensel boyut	Tam Zamanlı (Özel)	49	63.47	6	18.840	.004	
	Tam Zamanlı (Devlet)	33	53.06				
	Yarı Zamanlı (Özel)	8	40.63				1>4, 1>5
	Yarı Zamanlı (Devlet)	4	21.00				1>6, 2>6
	Emekli	4	25.75				7>4, 7>5
	İşsiz	2	7.00				7>6
	Diğer	8	62.38				
Ruhsal boyut	Tam Zamanlı (Özel)	49	66.19	6	22.013	.001	
	Tam Zamanlı (Devlet)	33	53.35				
	Yarı Zamanlı (Özel)	8	33.81				1>3, 1>4
	Yarı Zamanlı (Devlet)	4	22.88				1>5, 1>6
	Emekli	4	26.00				2>4, 2>6
	İşsiz	2	11.25				7>4, 7>6
	Diğer	8	49.19				
Sosyal boyut	Tam Zamanlı (Özel)	49	62.48	6	9.030	.172	
	Tam Zamanlı (Devlet)	33	51.71				
	Yarı Zamanlı (Özel)	8	49.50				
	Yarı Zamanlı (Devlet)	4	49.25				-
	Emekli	4	41.50				
	İşsiz	2	16.50				
	Diğer	8	40.75				
Çevresel boyut	Tam Zamanlı (Özel)	49	60.89	6	15.369	.018	
	Tam Zamanlı (Devlet)	33	57.05				
	Yarı Zamanlı (Özel)	8	40.75				1>4, 1>5
	Yarı Zamanlı (Devlet)	4	32.00				1>6, 2>5
	Emekli	4	23.63				2>6, 3>6
	İşsiz	2	2.75				7>6
	Diğer	8	58.25				
WHOQOL-Bref	Tam Zamanlı (Özel)	49	64.71	6	21.423	.002	
	Tam Zamanlı (Devlet)	33	55.24				
	Yarı Zamanlı (Özel)	8	35.00				1>3, 1>4
	Yarı Zamanlı (Devlet)	4	25.63				1>5, 1>6
	Emekli	4	22.38				2>5, 2>6
	İşsiz	2	3.00				7>6
	Diğer	8	51.75				

1: Tam zamanlı (özel), 2: Tam zamanlı (devlet), 3: yarı zamanlı (özel), 4: yarı zamanlı (devlet), 5: Emekli, 6: işsiz, 7: Diğer

Tablo 21 incelendiğinde engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yedi grubun yaşam kalitesi ve düzeylerinde fark olup olmadığını görmek için Kruskal-Wallis testi analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre özel gereksinimli çocuğu olan babaların gelir durumu

değişkenine göre WHOQOL-Bref ölçeğinde anlamlı fark olduğu ortaya çıkmıştır [$\chi^2_{(6)} = 21.423$, $p < .05$]. Bu anlamlı farklılığın kaynağını tespit etmek için Mann-Whitney U testi çoklu karşılaştırma analizi yapılmıştır. Özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile özel sektörde yarı zamanlı çalışan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 89.000$; $Z = -2.459$; $p < .05$), özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile devlette yarı zamanlı çalışan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 15.500$; $Z = -2.779$; $p < .05$), özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile emekli olan babalar arasında özel sektörde çalışan babalar lehine ($U = 30.500$; $Z = -2.274$; $p < .05$) ve özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile işsiz olan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = .500$; $Z = -2.355$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir. Devlette tam zamanlı çalışan babalar ile emekli olan babalar arasında devlette tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 22.500$; $Z = -2.130$; $p < .05$), devlette tam zamanlı çalışan babalar ile işsiz olan babalar arasında devlette tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.348$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşsiz babalar ile diğer meslek grubunda bulunan babalar arasında diğer meslek grubundaki babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu belirlenmiştir ($U = .000$; $Z = -2.095$; $p < .05$).

WHOQOL-Bref ölçeğinde anlamlı farklılık tespit edilince alt boyutlarda da anlamlı farklılık olup olmadığını kontrol etmek için Kruskal-Wallis testi analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda göre Sosyal Boyutta anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür [$\chi^2_{(6)} = 9.030$, $p > .05$]. Buna karşın diğer alt boyutlarda anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Genel Sağlık çıkmıştır [$\chi^2_{(6)} = 31.979$, $p < .05$], Bedensel Boyutta [$\chi^2_{(6)} = 18.840$, $p < .05$], Ruhsal Boyutta [$\chi^2_{(6)} = 22.013$, $p < .05$] ve Çevresel Boyutta [$\chi^2_{(6)} = 15.369$, $p < .05$] anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı farklılık tespit edilen alt boyutlarda da farkın kaynağını tespit etmek amacıyla Mann-Whitney U testi çoklu karşılaştırma analizi yapılmıştır.

Genel Sağlık Boyutunda; özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile özel sektörde yarı zamanlı çalışan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 47.000$; $Z = -3.480$; $p < .05$), özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile devlette yarı zamanlı çalışan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 19.000$; $Z = -2.705$; $p < .05$) özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile emekli olan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 9.500$; $Z = -3.028$; $p < .05$), özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile işsiz olan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 1.500$; $Z = -2.345$; $p < .05$) ve özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile diğer meslek gruplarında çalışan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 103.500$; $Z = -2.163$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Devlette tam zamanlı çalışan babalar ile özel sektörde yarı zamanlı çalışan babalar arasında devlette tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 45.500$; $Z = -2.892$; $p < .05$), devlette tam zamanlı çalışan babalar ile devlette yarı zamanlı çalışan babalar arasında devlette tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 19.000$; $Z = -2.331$; $p < .05$), devlette tam zamanlı çalışan babalar ile emekli olan babalar arasında devlette tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 9.500$; $Z = -2.797$; $p < .05$) ve devlette tam zamanlı çalışan babalar ile işsiz olan babalar arasında devlette tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 2.000$; $Z = -2.797$; $p < .05$) anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir. Emekli olan babalar ile diğer meslek gruplarına sahip babalar arasında diğer meslek gruplarına sahip babalar lehine ($U = 4.500$; $Z = -1.981$; $p < .05$) ve işsiz olan babalar ile diğer meslek gruplarına sahip babalar arasında diğer meslek gruplarına sahip babalar lehine ($U = .500$; $Z = -1.983$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür.

Bedensel Boyutta; özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile devlette yarı zamanlı çalışan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 22.500$; $Z = -2.554$; $p < .05$), özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile emekli olan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 28.000$; $Z = -2.367$; $p < .05$), özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile işsiz olan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 1.500$; $Z = -2.314$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu belirlenmiştir. Devlette tam zamanlı çalışan babalar ile işsiz olan babalar arasında devlette tam zamanlı çalışan babalar lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($U = 3.000$; $Z = -2.141$; $p < .05$). Devlette yarı zamanlı çalışan babalar ile diğer meslek gruplarında çalışan babalar arasında diğer meslek gruplarında çalışan babalar lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($U = 2.000$; $Z = -2.390$; $p < .05$). Emekli olan babalar ile diğer meslek gruplarında çalışan babalar arasında diğer meslek gruplarında çalışan babalar lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($U = 3.500$; $Z = -2.142$;

$p < .05$). İşsiz olan babalar ile diğer meslek gruplarında çalışan babalar arasında diğer meslek gruplarında çalışan babalar lehine anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur ($U = .000$; $Z = -2.095$; $p < .05$).

Ruhsal Boyutta; özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile özel sektörde yarı zamanlı çalışan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 94.500$; $Z = -2.346$; $p < .05$), özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile devlette yarı zamanlı çalışan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 18.000$; $Z = -2.712$; $p < .05$), özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile emekli olan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 33.000$; $Z = -2.205$; $p < .05$) ve özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile işsiz olan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 4.500$; $Z = -2.176$; $p < .05$) anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Devlette tam zamanlı çalışan babalar ile devlette yarı zamanlı çalışan babalar arasında devlette tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 24.500$; $Z = -2.046$; $p < .05$), devlette tam zamanlı çalışan babalar ile işsiz olan babalar arasında devlette tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 5.500$; $Z = -1.971$; $p < .05$) anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Devlette yarı zamanlı çalışan babalar ile diğer meslek grubuna sahip babalar arasında diğer meslek grubuna sahip babalar lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($U = 3.000$; $Z = -2.235$; $p < .05$). İşsiz olan babalar ile diğer meslek grubuna sahip babalar arasında diğer meslek grubuna sahip babalar lehine anlamlı fark olduğu görülmüştür ($U = .000$; $Z = -2.108$; $p < .05$).

Çevresel Boyutta özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile devlette yarı zamanlı çalışan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 35.000$; $Z = -2.127$; $p < .05$), özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile emekli olan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 38.000$; $Z = -2.025$; $p < .05$) ve özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar ile işsiz olan babalar arasında özel sektörde tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.383$; $p < .05$) anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Devlette tam zamanlı çalışan babalar ile emekli olan babalar arasında devlette tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = 23.000$; $Z = -2.107$; $p < .05$), devlette tam zamanlı çalışan babalar ile işsiz olan babalar arasında devlette tam zamanlı çalışan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.350$; $p < .05$) anlamlı farklılık bulunmuştur. Özel sektörde yarı zamanlı çalışan babalar ile işsiz olan babalar arasında özel sektörde yarı zamanlı çalışan babalar lehine anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($U = .000$; $Z = -2.102$; $p < .05$). İşsiz olan babaların diğer meslek gruplarında çalışan babalar arasında diğer meslek gruplarında çalışan babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu saptanmıştır ($U = .000$; $Z = -2.095$; $p < .05$).

Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi babaların aylık gelir durumuna göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla analizlere başlamadan önce normallik değerleri analizi edilmiştir. Yapılan analiz sonuçları Tablo 22’de belirtilmiştir.

Tablo 22. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puanlarına ilişkin gelir durumu değişkenine göre normallik analizi sonuçları

Ölçek	Gelir durumu	Çarpıklık değerleri		Basıklık değerleri	
		İstatistik	Standart Hata	İstatistik	Standart Hata
WHOQOL-Bref	0-500	.000	1.014	.912	2.619
	501-1000	-.795	.687	-.875	1.334
	1001-1500	.029	.512	-.804	.992
	1501-2000	-.427	.564	.196	1.091
	2001-3000	.610	.456	-1.118	.887
	3001-4000	-.845	.661	1.283	1.279
	4001-5000	-1.732	1.225	-	-
	5001-10000	.374	.845	-2.077	1.741
	10000 ve üzeri	.766	.637	-.975	1.232

Tablo 22 incelendiğinde babaların gelir durumu değişkenine göre yaşam kalitesi ölçeğindeki puanlarının normallik analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 4001-5000 aylık geliri olan babaların basıklık değeri ortaya çıkmadığı için analizlerin non-parametrik olması uygun görülmüştür.

Babaların gelir durumu değişkenine göre babaların yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene’s Testi sonuçları Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 23. Babaların gelir durumu göre yaşam kalitesi düzeylerinin varyansların homojenliği Levene's Testi sonuçları

	Levene statistic	Sd1	Sd2	p
WHOQOL-Bref	3.084	8	99	.004

Varyansların homojenliği varsayımı için Levene's Testi yapılmıştır. Tablo 23 incelendiğinde, Levene's Testi sonucunda babaların gelir durumu değişkenine göre yaşam kalitelerinin ($p < .05$) heterojen olduğu görülmüştür.

Varyansların varsayımları incelenmiştir. Babaların gelir durumu değişkeninde yaşam kalitesinin normal dağılım göstermediği ve heterojen olduğu görülmüştür. Bu sebeplerle ölçekte de non-parametrik analizlerden Kruskal-Wallis analizinin kullanılmasına karar verilmiştir. Özel gereksinimli çocuğu olan babaların yaşam kalitesi ve umutsuzluk puanlarının gelir durumu değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis testi analizi sonuçları Tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi ve umutsuzluk puanlarının gelir durumu değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis Testinin sonuçları

	Gruplar	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	p	Fark
Genel sağlık	0-500 Euro	4	5.13	8	17.263	.027	
	501-1000 Euro	10	46.80				
	1001-1500 Euro	20	59.13				
	1501-2000 Euro	16	52.97				1<2, 1<3
	2001-3000 Euro	26	56.31				1<4, 1<5
	3001-4000 Euro	11	56.55				1<6, 1<7
	4001-5000 Euro	3	85.67				1<8, 1<9
	5001-10000 Euro	6	73.67				
	10000 Euro üzeri	12	48.54				
Bedensel boyut	0-500 Euro	4	16.13	8	16.104	.041	
	501-1000 Euro	10	47.90				
	1001-1500 Euro	20	49.05				
	1501-2000 Euro	16	51.06				1<4, 1<5
	2001-3000 Euro	26	54.79				1<6, 1<7
	3001-4000 Euro	11	54.45				1<8, 1<9
	4001-5000 Euro	3	82.17				3<9, 4<7
	5001-10000 Euro	6	57.92				4<9, 5<9
	10000 Euro üzeri	12	77.25				
Ruhsal boyut	0-500 Euro	4	11.88	8	16.342	.038	
	501-1000 Euro	10	60.05				
	1001-1500 Euro	20	59.23				
	1501-2000 Euro	16	45.03				1<3, 1<4
	2001-3000 Euro	26	46.60				1<5, 1<6
	3001-4000 Euro	11	65.55				1<7, 1<8
	4001-5000 Euro	3	75.83				1<9, 4<6
	5001-10000 Euro	6	63.08				4<7, 5<9
	10000 Euro üzeri	12	66.21				

1: 0-500 Euro, 2: 501-1000 Euro, 3: 1001-1500 Euro, 4:1501-2000 Euro, 5: 2001-3000 Euro, 6: 3001-4000 Euro, 7: 4001-5000 Euro, 8:5001-10000 Euro, 9: 10000 Euro ve üzeri

Tablo 24. Engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi ve umutsuzluk puanlarının gelir durumu değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis Testinin sonuçları (Tablonun devamı)

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p	Fark
Sosyal boyut	0-500 Euro	4	15.13	8	13.493	.096	
	501-1000 Euro	10	60.60				
	1001-1500 Euro	20	59.28				
	1501-2000 Euro	16	43.25				
	2001-3000 Euro	26	51.85				-
	3001-4000 Euro	11	53.77				
	4001-5000 Euro	3	77.33				
	5001-10000 Euro	6	59.33				
	10000 Euro üzeri	12	67.88				
Çevresel boyut	0-500 Euro	4	17.50	8	26.117	.001	
	501-1000 Euro	10	52.25				
	1001-1500 Euro	20	53.33				1<3, 1<5
	1501-2000 Euro	16	37.53				1<6, 1<7
	2001-3000 Euro	26	48.12				1<8, 1<9
	3001-4000 Euro	11	65.55				3<9, 4<6
	4001-5000 Euro	3	91.83				4<7, 4<8
	5001-10000 Euro	6	76.83				4<9, 5<7
	10000 Euro üzeri	12	76.50				5<9
WHOQOL-Bref	0-500 Euro	4	6.75	8	21.900	.005	
	501-1000 Euro	10	54.70				
	1001-1500 Euro	20	54.85				1<3, 1<4
	1501-2000 Euro	16	42.78				1<5, 1<6
	2001-3000 Euro	26	49.75				1<7, 1<8
	3001-4000 Euro	11	62.68				1<9, 4<6
	4001-5000 Euro	3	90.67				4<7, 4<8
	5001-10000 Euro	6	67.83				4<9, 5<9
	10000 Euro üzeri	12	72.38				6<7

1: 0-500 Euro, 2: 501-1000 Euro, 3: 1001-1500 Euro, 4:1501-2000 Euro, 5: 2001-3000 Euro, 6: 3001-4000 Euro, 7: 4001-5000 Euro, 8:5001-10000 Euro, 9: 10000 Euro ve üzeri

Tablo 24'e göre engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların dokuz grubun yaşam kalitesi düzeylerinde babaların gelir durumu değişkenine göre anlamlı fark olup olmadığını incelemek için Kruskal-Wallis testi analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların gelir durumu değişkenine göre WHOQOL-Bref ölçeğinde anlamlı fark olduğu anlamlı fark olduğu bulunmuştur [$\chi^2_{(8)} = 21.900$, $p < .05$]. Ortaya çıkan anlamlı farklılığın kaynağını tespit etmek için Mann-Whitney U testi çoklu karşılaştırma analizi uygulanmıştır. 0-500 Euro geliri olan babalar ile 1001-1500 Euro geliri olan babalar arasında 1001-1500 Euro geliri olanlar lehine ($U = 5.000$; $Z = -2.714$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 1501-2000 Euro geliri olan babalar arasında 1501-2000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 2.500$; $Z = -2.792$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 2001-3000 Euro geliri olan babalar arasında 2001-3000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 1.000$; $Z = -3.119$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 3001-4000 Euro geliri olan babalar arasında 3001-4000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 1.000$; $Z = -2.744$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 4001-5000 Euro geliri olan babalar arasında 4001-5000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.141$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 5001-10000 Euro geliri olan babalar arasında 5001-10000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.558$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.913$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir. 1501-2000 Euro geliri olan babalar ile 3001-4000 Euro geliri olan babalar arasında 3001-4000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 46.500$; $Z = -2.049$; $p < .05$), 1501-2000 Euro geliri olan babalar

ile 4001-5000 Euro geliri olan babalar arasında 4001-5000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.688$; $p < .05$), 1501-2000 Euro geliri olan babalar ile 5001-10000 Euro geliri olan babalar arasında 5001-10000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 17.000$; $Z = -2.289$; $p < .05$) ve 1501-2000 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = 38.000$; $Z = -2.698$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2001-3000 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = 83.000$; $Z = -2.295$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu bulunmuştur. 3001-4000 Euro geliri olan babalar ile 4001-5000 Euro geliri olan babalar arasında 4001-5000 Euro geliri olan babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir ($U = 3.000$; $Z = -2.107$; $p < .05$).

WHOQOL-Bref ölçeğinin alt boyutlarında da anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla Kruskal-Wallis testi analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda göre Sosyal Boyutta anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmüştür [$\chi^2_{(8)} = 13.493$, $p < .05$]. Fakat diğer alt boyutlarda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Genel Sağlıkta [$\chi^2_{(8)} = 17.263$, $p < .05$], Bedensel Boyutta [$\chi^2_{(8)} = 16.104$, $p < .05$], Ruhsal Boyutta [$\chi^2_{(8)} = 16.342$, $p < .05$] ve Çevresel Boyutta [$\chi^2_{(8)} = 26.117$, $p < .05$] anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alt boyutlarda tespit edilen anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için Mann-Whitney U çoklu karşılaştırma analizi her boyut için ayrıca yapılmıştır.

Genel Sağlık Boyutunda; 0-500 Euro geliri olan babalar ile 501-1000 Euro geliri olan babalar arasında 501-1000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 4.500$; $Z = -2.219$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 1001-1500 Euro geliri olan babalar arasında 1001-1500 Euro geliri olanlar lehine ($U = .000$; $Z = -3.140$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 1501-2000 Euro geliri olan babalar arasında 1501-2000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 2.500$; $Z = -2.818$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 2001-3000 Euro geliri olan babalar arasında 2001-3000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 2.500$; $Z = -3.060$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 3001-4000 Euro geliri olan babalar arasında 3001-4000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .500$; $Z = -2.827$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 4001-5000 Euro geliri olan babalar arasında 4001-5000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.160$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 5001-10000 Euro geliri olan babalar arasında 5001-10000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.598$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = .500$; $Z = -2.882$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bedensel Boyutta; 0-500 Euro geliri olan babalar ile 1501-2000 Euro geliri olan babalar arasında 1501-2000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 5.000$; $Z = -2.657$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 2001-3000 Euro geliri olan babalar arasında 2001-3000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 16.000$; $Z = -2.206$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 3001-4000 Euro geliri olan babalar arasında 3001-4000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 4.500$; $Z = -2.318$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 4001-5000 Euro geliri olan babalar arasında 4001-5000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.160$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 5001-10000 Euro geliri olan babalar arasında 5001-10000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.582$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = 2.000$; $Z = -2.680$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir. 1001-1500 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür ($U = 63.000$; $Z = -2.227$; $p < .05$). 1501-2000 Euro geliri olan babalar ile 4001-5000 Euro geliri olan babalar arasında 4001-5000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 5.500$; $Z = -2.080$; $p < .05$) ve 1501-2000 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = 45.000$; $Z = -2.378$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür. 2001-3000 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = 89.000$; $Z = -2.116$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu bulunmuştur.

Ruhsal Boyutta; 0-500 Euro geliri olan babalar ile 1001-1500 Euro geliri olan babalar arasında 1001-1500 Euro geliri olanlar lehine ($U = 7.000$; $Z = -2.567$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 1501-2000 Euro geliri olan babalar arasında 1501-2000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 6.500$; $Z = -2.429$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 2001-3000 Euro geliri olan babalar arasında 2001-3000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 14.500$; $Z = -2.304$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 3001-4000

Euro geliri olan babalar arasında 3001-4000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 2.500$; $Z = -2.567$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 4001-5000 Euro geliri olan babalar arasında 4001-5000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.160$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 5001-10000 Euro geliri olan babalar arasında 5001-10000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.582$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.945$; $p < .05$) anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 1501-2000 Euro geliri olan babalar ile 3001-4000 Euro geliri olan babalar arasında 3001-4000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 47.500$; $Z = -2.027$; $p < .05$), 1501-2000 Euro geliri olan babalar ile 4001-5000 Euro geliri olan babalar arasında 4001-5000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 5.500$; $Z = -2.102$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2001-3000 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = 87.000$; $Z = -2.175$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu bulunmuştur.

Çevresel Boyutta; 0-500 Euro geliri olan babalar ile 1001-1500 Euro geliri olan babalar arasında 1001-1500 Euro geliri olanlar lehine ($U = 11.500$; $Z = -2.210$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 2001-3000 Euro geliri olan babalar arasında 2001-3000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 17.000$; $Z = -2.143$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 3001-4000 Euro geliri olan babalar arasında 3001-4000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 4.500$; $Z = -2.293$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 4001-5000 Euro geliri olan babalar arasında 4001-5000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.141$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 5001-10000 Euro geliri olan babalar arasında 5001-10000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .500$; $Z = -2.482$; $p < .05$), 0-500 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = 4.500$; $Z = -2.389$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür. 1001-1500 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine anlamlı düzeyde farklılık sonucuna ulaşılmıştır ($U = 69.500$; $Z = -1.972$; $p < .05$). 1501-2000 Euro geliri olan babalar ile 3001-4000 Euro geliri olan babalar arasında 3001-4000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 33.500$; $Z = -2.701$; $p < .05$), 1501-2000 Euro geliri olan babalar ile 4001-5000 Euro geliri olan babalar arasında 4001-5000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = .000$; $Z = -2.699$; $p < .05$), 1501-2000 Euro geliri olan babalar ile 5001-10000 Euro geliri olan babalar arasında 5001-10000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 3.500$; $Z = -3.296$; $p < .05$) ve 1501-2000 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = 19.500$; $Z = -3.569$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2001-3000 Euro geliri olan babalar ile 4001-5000 Euro geliri olan babalar arasında 4001-5000 Euro geliri olan babalar lehine ($U = 10.000$; $Z = -2.088$; $p < .05$) ve 2001-3000 Euro geliri olan babalar ile 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar arasında 10000 Euro ve üzeri geliri olan babalar lehine ($U = 72.500$; $Z = -2.629$; $p < .05$) anlamlı düzeyde farklılık olduğu bulunmuştur.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın temel amacı, Yunanistan'da yaşayan babaların engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuklarına sahip olmalarının yaşam kaliteleri üzerindeki etkisini incelemektedir. Mevcut literatürde yapılan çeşitli araştırmaların sonuçları göz önünde bulundurularak, bu çalışmanın bulguları incelenmiş ve engelli veya özel eğitim gereksinimi olan bir çocuğa sahip olmanın babaların yaşam kalitesi üzerinde farklı değişkenler açısından nasıl bir etkiye sahip olduğu araştırılmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında, Yunanistan'da yaşayan engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi düzeyleri incelenmiş ve ortalamanın üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, daha önce yapılan araştırmaların genel eğilimini destekleyerek, genellikle bu tür babaların yaşam kalitesinin yüksek olduğunu göstermektedir ve yapılan çalışmalar da bu bulguları desteklemektedir. Duygun ve Sezgin (2003), Ergüner-Tekinalp ve Akkök (2004), konuyla ilgili yaptıkları araştırmalarında babaların yaşam kalitesinin ortalamanın üzerinde olmasının sebebinin genel olarak, engelli çocuğun bakımı, sorumluluklar ve özel eğitim gibi görevlerin genellikle annelere yüklenmesiyle ilişkilendirmektedirler. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin, genellikle daha fazla enerji ve zaman harcadıklarının altı çizilmektedir. Bu durum, Aysan ve Özben'in (2007) araştırmasının bulgularına göre babaların çocukla ilgilenmede annelerden daha az etkin olduklarını ortaya

koymaktadır. Yine aynı çalışmanın bir diğer bulgusu, annelerin depresyon puanlarının yüksek olduğunu ve babaların yaşam doyumlarının düşük olduğunu bulsa da, genel eğilim engelli çocuğa sahip babaların yaşam kalitesinin ortalamasının üzerinde olduğu yönündedir. Bu bağlamda, çalışmanın bulgularını önceden yapılan bazı araştırmaların destekleyici nitelikte olduğu görülmektedir. Ancak, yurt dışında yapılan bazı araştırmalar da farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Örneğin, Brown ve arkadaşları (2003) yaptıkları araştırmalarında, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitesinin genellikle düşük olduğunu bulmuşlardır.

Araştırmanın bir sonraki aşamasında, engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesi puan ortalamalarının yaş, yaşadıkları yere, medeni durum ve eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır.

Yaşa göre yapılan analizler incelendiğinde, belirli yaş aralıklarında babaların yaşam kalitelerinin daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Özellikle 41-45 yaş aralığındaki babaların yaşam kalitelerinin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu ve bu durumun özellikle ruhsal ve çevresel boyutlarda belirgin olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, Türkiye'de yapılan başka bir çalışma (Akandere, Acar ve Baştuğ, 2009), 51 yaş ve üstü engelli çocuğa sahip babaların genç babalara göre daha yüksek yaşam doyumlarına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, yaşamın belli bir noktasında babaların daha fazla deneyim ve olgunluk kazanarak yaşam kalitelerinin artabileceğini düşündürmektedir.

Babaların yaşam kalitesi yerleşim yerine göre yapılan analizler incelendiğinde; il merkezlerinde yaşayan babaların yaşam kalitesinin diğer bölgelerdekilere göre daha yüksek olduğu yönündedir. Bu sonuç, Hu, Wang ve Fei'nin (2011) araştırması ile paraleldir; zira genellikle büyük şehirlerde yaşayan ailelerin yaşam kalitesi algısının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum, çevresel faktörlerin yaşam kalitesini etkilediği ve şehirlerin daha iyi yaşam koşulları sunabileceği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca, yaşam kalitesinin yaşadığı yerle de ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. İl merkezlerinde yaşayan babaların yaşam kalitesi, kırsal alanlarda yaşayanlara göre daha yüksek olarak ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, Oktik'in (2004) öne sürdüğü ekolojik yaşam kalitesi modeli tarafından desteklenmektedir. Bu modele göre, çevresel faktörler bireyin yaşam kalitesini etkilemekte ve il merkezlerindeki çevresel koşulların daha olumlu olduğu, bireyin ihtiyaçlarını daha iyi karşıladığı düşünülmektedir. Ek olarak, adada yaşayan babaların da yaşam kalitesinin kırsal alanlarda yaşayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, adaların genellikle daha sakin ve doğal yaşam alanları olmasıyla uyumlu olduğu ve yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Babaların eğitim düzeyinin yaşam kalitesi üzerindeki etkisi de incelenmiştir. Doktora eğitimini tamamlamış babaların diğer eğitim seviyelerini tamamlayanlara göre daha yüksek yaşam kalitesine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, Kara'nın (2016) ve Gine ve arkadaşlarının (2015) çalışmalarıyla paralellik göstermektedir. Bu çalışmalar, eğitim durumunun aile yaşam kalitesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, Bayat'ın (2005) çalışmasında çocuğun bakımından sorumlu bireylerin eğitim seviyesinin aile yaşam kalitesiyle anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bulunmuştur. Perim (2007) çalışması ile eğitim seviyesinin yaşam kalitesini etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Ancak, bu sonuçlar, çalışmamızın bulgularıyla örtüşmemektedir. Diğer yandan, Oliveira ve Limongi (2011) down sendromlu çocukların ebeveynleri üzerinde yaptığı çalışmada, bakım veren yetişkinin eğitim düzeyinin özellikle çevre yaşam kalitesinde farklılık yarattığı bulunmuştur. Bu bulgu, eğitim seviyesinin yaşam kalitesini etkileme biçiminin çeşitliliğine işaret etmektedir. Karpat ve Girli'nin (2012) ve Hume, Bellini ve Pratt'ın (2005) çalışmaları da eğitim düzeyi ile yaşam kalitesi arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu araştırmalarla, her ne kadar engelli çocuğa sahip olan babaların eğitim düzeylerinin artmasıyla yaşam kalitelerinin arttığı savunulsa da, bazı araştırmalarla eğitim düzeyi ile yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Bu farklılıkların nedenleri yapılacak daha detaylı araştırmalarla aydınlatılabilir.

İş durumunun yaşam kalitesi üzerindeki etkisi de analiz edilmiştir. Özel sektörde tam zamanlı çalışan babaların yaşam kalitesinin diğer sektörlerde çalışanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, literatürdeki bazı çalışmalarla uyumlu görünmektedir. Gössweiner ve diğerleri (2001), Torlak ve Yavuzçehre (2008) ile Özmete'nin (2010) çalışmaları, yaşam kalitesini etkileyen faktörleri gelir, iş yaşamı ve diğer sosyal unsurlar şeklinde sınıflandırmaktadır. Bu çalışmalar, iş durumunun yaşam kalitesi üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir. Ancak, bu çalışmada ortaya konan bulgular, işsiz

babaların yaşam kalitesinin en düşük olduğu, özel sektörde tam zamanlı çalışan babaların ise diğer sektörlerde çalışanlara göre daha yüksek bir yaşam kalitesine sahip olduğu sonucu dikkat çekmektedir. Bu durum, iş durumunun yaşam kalitesi üzerindeki etkisinin karmaşıklığını vurgulamaktadır.

Gelir düzeyinin yaşam kalitesi üzerindeki etkisi incelendiğinde, gelir arttıkça babaların yaşam kalitesinin arttığı gözlemlenmiştir. En düşük yaşam kalitesine sahip olan babalar, 0-500 Euro aralığında gelire sahip olanlardır, en yüksek yaşam kalitesine ise 10.000 Euro üzeri gelire sahip olan babaların olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, literatürdeki birçok çalışmayla uyumludur. Örneğin, Tien'in (2003) çalışması, aile gelirinin yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, Wang ve arkadaşlarının (2004) çalışması da ekonomik gelirin ailelerin yaşam kalitesi algısını önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir. Davis ve Gavidia-Payne'in (2009) ile Canaraslan ve Ahmetoğlu'nun (2015) çalışmaları da aile gelirinin yaşam kalitesini etkileyen önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir. Ancak, bazı araştırmalar yaşam kalitesi ve gelir düzeyi arasında ilişki olmadığını tespit etmiştir. Ferrer, Vilaseca ve Guàrdia Olmos'un (2016) çalışması, gelir düzeyinin doğrudan ailenin yaşam kalitesini etkilemediğini öne sürmüştür. Bu bulgu, gelirin yaşam kalitesi üzerindeki etkisinin olmadığını göstermektedir.

Son olarak babaların medeni durumları ve aile tiplerinin yaşam kalitesi üzerindeki etkisini inceleyen bulgulara bakıldığında, medeni durumun ve aile tipinin yaşam kalitesini belirlemede anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Yıldız'ın (2019) çalışması, otizmlili çocuğa sahip olan ebeveynlerin medeni durumunun yaşam kalitesinin tüm alt boyutlarına etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Şirin'in (2014) çalışması da medeni durumun yaşam kalitesini belirlemede anlamlı bir farklılık olmadığını desteklemektedir. Fakat literatürde medeni durum ile yaşam kalitesi arasında anlamlı düzeyde ilişki bulan çalışmalar da mevcuttur. Vanderkerken ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında ise medeni durum değişkeninin yaşam kalitesi üzerinde önemli bir belirleyici etken olarak değerlendirildiği görülmüştür.

Bu araştırma, Yunanistan'da yaşayan babaların engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuklarına sahip olmalarının yaşam kaliteleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Bulgular, genellikle engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kalitesinin ortalamasının üzerinde olduğunu göstermektedir. Özellikle, yaşam kalitesini etkileyen faktörlerin incelenmesiyle; gelir düzeyi, eğitim seviyesi ve iş durumu gibi değişkenlerin yaşam kalitesi üzerinde belirgin etkilerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, yaşam kalitesinin belirlenmesinde tek bir faktörün değil, birçok değişkenin bir arada değerlendirilmesinin önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarından hareketle bazı önerilerde bulunulmuştur.

- ✓ Bu çalışma Yunanistan'daki babalar üzerinde yapılmıştır. Bunun haricinde, ülkeler çeşitlendirilerek engelli veya özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip babaların yaşam kaliteleri ülkeler çapında incelenebilir.
- ✓ Babaların yaşam kalitelerini etkileyen değişkenlere; çocukların özel eğitim durumları, yaşları da incelenerek araştırma genişletilebilir.
- ✓ Yapılan çalışmada kullanılan nicel yöntemle ek olarak babalarla görüşmeler yapılarak yaşam kalitelerini düşüren etkenler ortaya çıkarılabilir.
- ✓ Babaların yaşam kalitelerini artırmak için devlet ve sosyal yardımlaşma kurumları ebeveynlere yönelik manevi destek programları hazırlayabilir.

Kaynakça

- Akandere, M., Acar, M. ve Baştuğ, G. (2009). Zihinsel ve fiziksel engelli çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 23-32. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1724331>
- Arslantaş, D., Metintaş, S., Ünsal, A. ve Kalyoncu, C. (2006). Eskişehir Mahmutiye ilçesi yaşlılarında yaşam kalitesi. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 28(2), 81-89. <https://avesis.ogu.edu.tr/adidem>
- Aydiner-Boylu, A. (2007). *Ailelerin yaşam kalitelerini etkileyen bazı objektif ve subjektif göstergelerin incelenmesi* (Tez No. 228995) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

- Aysan, F. ve Özben, Ş. (2007). Engelli çocuğu olan anne babaların yaşam kalitelerine ilişkin değişkenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 1-6. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/234907>
- Bayat, M. (2005). *How family members' perceptions of influences and causes of autism may predict assessment of their family quality of life* (Publication No. 3180946) [Doctoral dissertation, Loyola University]. ProQuest Dissertations Publishing.
- Brown, I., Anand, S., Isaacs, B., Baum, N., & Fung, W. L. (2003). Family quality of life: Canadian results from an international study. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 15(3), 207-230. <https://doi.org/10.1023/A:1024931022773>
- Buz, S. (2003). Aile politikalarına mülteciler boyutunda bir bakış. *Aile ve Toplum*, 2(6), 55. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198170>
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Pegem Akademi.
- Canarşlan, H. ve Ahmetoğlu, E. (2015). Engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitesinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 13-31. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/321329>
- Castells, M. (2006). *Kimliğin gücü enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Davis, K. & Gavidia-Payne, S. (2009). The impact of child, family, and professional support characteristics on the quality of life in families of young children with disabilities. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 34(2), 153-162. <https://doi.org/10.1080/13668250902874608>
- Dereli, F. ve Okur, S. (2008). Engelli çocuğa sahip olan ailelerin depresyon durumunun belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 25, 164-168.
- Duygun, T. ve Sezgin, N. (2003). Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(52), 37-52. <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>
- Ergüner-Tekinalp, B., & Akkök, F. (2004). The effects of a coping skills training program on the coping skills, hopelessness, and stress levels of mothers of children with autism. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 26(3), 257-269.
- Ferrer, F., Vilaseca, R., & Guàrdia Olmos, J. (2017). Positive perceptions and perceived control in families with children with intellectual disabilities: relationship to family quality of life. Relationship to family quality of life. *Quality and Quantity*, 51, 903-918. <https://doi.org/10.1007/s11135-016-0318-1>
- Genç, Y. ve Çat, G. (2013). Engellilerin istihdamı ve sosyal içermeye ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 363-393. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/17744>
- Ginieri-Coccosis, M., Antonopoulou, V., Triantafillou, E., & Christopoulou, G. N. (2001). Translation and cross-cultural adaptation of Whoqol-100 in Greece. *Psychiatry Today*, 33(12), 5-16. <https://www.psychologytoday.com/us>
- Ginieri-Coccosis, M., Triantafillou, E., Tomaras, V., Soldatos, C., Mavreas, V., & Christodoulou, G. (2012). Psychometric properties of WHOQOL-BREF in clinical and healthy Greek populations: Incorporating new culture-relevant items. *Psichiatriki*, 23(2), 130-142. <https://psichiatriki-journal.gr/documents/psychiatry/23.2-EN-2012-130.pdf>
- Gine, C., Gràcia, M., Vilaseca, R., Salvador Beltran, F., Balcells-Balcells, A., Dalmau Montala, M., ... & Maria Mas Mestre, J. (2015). Family quality of life for people with intellectual disabilities in Catalonia. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 12(4), 244-254. <https://doi.org/10.1111/jppi.12134>
- Gössweiner, V., Pfeiffer, C., & Richter, R. (2001). Quality of life and social quality [Working Paper 12]. Austrian Institute for Family Studies. <https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/57499/ssoar-2002-gossweiner-et-al-Quality-of-Life-and-Social.pdf?isAllowed=y&lnkname=ssoar-2002-gossweiner-et-al-Quality-of-Life-and-Social.pdf&sequence=1>
- Gökçe, B. (1996). *Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar*. Savaş Yayınları.
- Hu, X., Wang, M., & Fei, X. (2012). Family quality of life of Chinese families of children with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 56(1), 30-44. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2011.01391.x>
- Hume, K., Bellini, S., & Pratt, C. (2005). The usage and perceived outcomes of early intervention and early childhood programs for young children with autism spectrum disorder. *Topics in Early Childhood Special Education*, 25(4), 197-205. http://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372885/lang--tr/index.htm

- Ismail, A. (2020). *Batı Trakya'daki özel gereksinimli çocuğa sahip azınlık ailelerinin ve normal gelişim gösteren kardeşlerinin yaşadıkları sorunlar* (Tez No. 600195) [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kaner, S. (2004). *Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu. <https://dspace.ankara.edu.tr/server/api/core/bitstreams/6339bf07-2519-411f-b2ed-2a6c2892e3eb/content>
- Kara, D. Ö. (2016). *Gelişimsel yetersizlik ve normal gelişim gösteren çocukların annelerinin aile yaşam kalitesi, evlilik uyumu ve öznel iyi oluşlarının incelenmesi*. (Tez No. 428966) [Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Karpat, D. ve Girli, A. (2012). Yaygın gelişimsel bozukluk tanılı çocukların anne-babalarının yas tepkilerinin, evlilik uyumlarının ve sosyal destek algılarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 13(2), 69-85. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000171
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Kavramlar, ilkeler ve teknikler*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, K. (2000). Türk toplumunda temel kişilik özelliklerinin oluşumuna geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerinin etkisi. G. Erkan & V. Işıkhani (Ed.), *Antropoloji ve Yaşlılık: Prof. Dr. Vedia Emiroğlu'na Armağan* içinde. Aydın Yayınları.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal değişme ve aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(2), 87-96.
- Kocaman Yıldırım, N., Özkan, M., Özkan, S., Özçınar, B., Güler, S. A. ve Özmen, V. (2009). Meme kanserli hastaların tedavi öncesi ve sonrası anksiyete, depresyon ve yaşam kalitesi: Bir yıllık prospektif değerlendirme sonuçları. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 46(4), 175-181.
- Küçükler, S. (1993). Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(3), 23-29. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000018
- Milgram, N. A., & Atzil, M. (1988). Parenting stress in raising autistic children. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 18(3), 415-424. <https://doi.org/10.1007/BF02212196>
- Oktik, N. (2004). *Huzurevinde yaşam ve yaşam kalitesi: Muğla örneği*. Muğla Üniversitesi Rektörlük Yayınları.
- Oliveira, E. F., & Limongi, S. C. O. (2011). Quality of life of parents/caregivers of children and adolescents with Down syndrome. *Jornal da Sociedade Brasileira de Fonoaudiologia*, 23(4), 321-327. <https://doi.org/10.1590/s2179-64912011000400006>
- Orgilés, M., & Samper, M. Á. (2011). Impact of divorce on quality of life in children aged 8-12 years in the province of Alicante (Spain). *Gaceta Sanitaria*, 25(6), 490-494. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2011.05.013>
- Özmete, E. (2010). Aile yaşam kalitesi dinamikleri: Aile iletişimi, ebeveyn sorumlulukları, duygusal, duygusal refah, fiziksel materyal refahın algılanması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(3), 455-465.
- Park, J., Turnbull, A. P., & Rutherford-Turnbull, H. (2002). Impacts of poverty on quality of life in families of children with disabilities. *Exceptional Children*, 68(2), 151-170. <https://doi.org/10.1177/001440290206800201>
- Pelchat, D., Bisson, J., Ricard, N., Perreault, M., & Bouchard, J.-M. (1999). Longitudinal effects of an early family intervention programme on the adaptation of parents of children with a disability. *International Journal of Nursing Studies*, 36(6), 465-477. [https://doi.org/10.1016/S0020-7489\(99\)00047-4](https://doi.org/10.1016/S0020-7489(99)00047-4)
- Perim, A. (2007). Trakya Üniversitesi Eğitim, Araştırma ve Uygulama Hastanesi'nde çalışan hemşirelerin kaliteli yaşam algısının belirlenmesi. (Tez No. 203459) [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Skevington, S. M., Lotfy, M., & O'Connell, K. A. (2004). The World Health Organization's WHOQOL-BREF quality of life assessment: Psychometric properties and results of the international field trial. *Quality of Life Research*, 13(2), 299-310. <https://doi.org/10.1023/B:QURE.0000018486.91360.00>
- Soresi, S., Nota, L., & Ferrari, L. (2007). Considerations on supports that can increase the quality of life of parents of children with disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 4(4), 248-251. <https://doi.org/10.1111/j.1741-1130.2006.00087.x>
- Şirin, H. D. (2014). Ailelerde sosyo-demografik-ekonomik değişkenlerin aile yaşam kalitesine etkileri. *AJELI-Anatolian Journal of Educational Leadership and Instruction*, 2(1), 31-46.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.
- Taştan, S. (2021). Çalışma yaşamında algılanan sosyal destek düzeyi ile umutsuzluk, psikolojik uyumsuzluk ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkilerin incelenmesi: İstanbul ilinde 3-15 yaş arası otizm tanılı çocuğa sahip çalışan bireyler üzerinde bir araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(53), 887-940. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.881001>

- The WHOQOL Group. (1998). Development of the world health organization WHOQOL-BREF quality of life assessment. *Psychological Medicine*, 28(3), 551-558. <https://doi.org/10.1017/s0033291798006667>
- Tien, J. M. (2003). Toward a decision informatics paradigm: A real-time references information-based approach to decision making. *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics Part C: Applications and Reviews*, 33(1), 102-112. <https://doi.org/10.1109/TSMCC.2003.809345>
- Torlak, S. E. ve Savaş-Yavuzçehre, P. (2008). Denizli kent yoksullarının yaşam kalitesi üzerine bir inceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17(2), 23-44.
- Vanderkerken, L., Heyvaert, M., Onghena, P., & Maes, B. (2018). Quality of life in flemish families with a child with an intellectual disability: a multilevel study on opinions of family members and the impact of family member and family characteristics. *Applied Research in Quality of Life*, 13(3), 779-802. <https://doi.org/10.1007/s11482-017-9558-z>
- Wang, M., Turnbull, A. P., Summers, J. A., Little, T. D., Poston, D. J., Mannan, H., & Turnbull, R. (2004). Severity of disability and income as predictors of parents' satisfaction with their family quality of life during early childhood years. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*, 29(2), 82-94. <https://doi.org/10.2511/rpsd.29.2.82>
- World Health Organization. (1997). *WHOQOL measuring quality of life*. World Health Organization.
- Yıldız, U. (2019). Otizmlı bireye sahip olan ebeveynlerin yaşam kalitesi ve fiziksel aktivite düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Tez No. 584658) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Extended Abstract

207

The family plays a critical role in the transmission and preservation of culture across generations. Children grow up within the family structure, where they socialize and acquire cultural knowledge (Karataş, 2000; Gökçe, 1996). The family is considered one of the central elements of social structure due to its crucial role in the socialization process of children (Castells, 2006). However, the presence of a child with disabilities or special educational needs within the family creates additional challenges for family members, potentially negatively impacting parents' quality of life (Aysan & Özben, 2007).

Parents of children with disabilities or special educational needs often face issues such as depression, anxiety, low self-esteem, emotional distress, and stress more frequently (Pelchat et al., 1999). This situation requires parents to reconsider their social activities, economic resources, and overall life arrangements (Soresi et al., 2007). Adapting to and accepting this situation is not easy for parents, and this process can lead to a significant decline in their quality of life (Küçüker, 1993).

In this context, the aim of this research is to examine the quality of life of fathers with children with disabilities or special educational needs in Greece. The study aims to determine whether the quality of life of these fathers varies according to age, place of residence, marital status, educational level, family type, employment status, and monthly income level. The research was conducted using a general survey model, and the "Individual Information Form" and the "World Health Organization Quality of Life Scale Short Form" (WHOQOL-Bref) were used as data collection tools. The sample consists of 108 fathers, randomly selected from fathers of children attending institutions for special needs education across Greece during the fall term of 2022-2023.

The findings of the research indicate that the quality of life of fathers is generally above average. The average total score on the WHOQOL-Bref scale was found to be 4.73. When examining the average scores in the General Health, Physical, Psychological, Social, and Environmental dimensions, it is seen that the quality of life of fathers is above average in these dimensions as well. These results suggest that the quality of life of fathers with children with disabilities or special educational needs is at a satisfactory level in various dimensions.

Analyses based on age variables reveal that fathers aged 41-45 have a higher quality of life compared to other age groups. Fathers in this age group scored higher in the psychological and environmental

dimensions. Regarding the place of residence variable, it was found that fathers living in urban areas have a higher quality of life compared to those living in rural areas. Fathers living in island regions also have a higher quality of life compared to those in rural regions. In terms of educational level, fathers with a doctoral degree were found to have a higher quality of life than those with other educational levels. Examining the employment status variable, it was determined that fathers working full-time in the private sector have a higher quality of life, while unemployed fathers have the lowest quality of life.

It was observed that as income level increases, the quality of life of fathers also increases. Fathers in the lowest income group have the lowest quality of life, while those in the highest income group have the highest quality of life. This finding highlights the impact of financial resources on family quality of life. It was determined that marital status and family type variables do not have a significant effect on quality of life. This finding is consistent with the studies by Yıldız (2019) and Şirin (2014), which also showed that marital status does not have a significant effect on quality of life. However, some studies have indicated that marital status has a significant effect on quality of life (Vanderkerken et al., 2018).

In conclusion, this research provides significant findings by examining the quality of life of fathers with children with disabilities or special educational needs in Greece from various demographic perspectives. The findings can guide the development of social support programs and policies. The importance of interventions and policies aimed at improving the quality of life of fathers is particularly emphasized. This study suggests that further research is needed in this area and that similar studies should be conducted in different countries. Additionally, the development and implementation of spiritual support programs for parents of children with disabilities or special educational needs are recommended. The results of the research provide important information for social workers, psychologists, educators, and policymakers, indicating the need for expanded studies in this area. Developing more comprehensive and diverse support programs for families of children with disabilities or special educational needs can play a crucial role in improving the quality of life for these families.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

